

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 378.013+418.020.92

ЗНАННЯ, ВМІННЯ ТА НАВИЧКИ ЯК ВАЖЛИВІ СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КОНКУРЕНТОЗДАТНИХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Абабілова Н.М.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

У статті аналізуються поняття «професійна підготовка перекладачів», її складові. Інтерпретовано поняття «професійна підготовка конкурентоздатних перекладачів». Досліджено та узагальнено погляди вітчизняних та зарубіжних науковців щодо класифікацій знань, вмінь та навичок майбутніх перекладачів. Запропоновано класифікацію знань, вмінь та навичок, що сприятимуть конкурентоздатності майбутніх перекладачів. Обґрунтовано її доцільність.

Ключові слова: професійна підготовка перекладачів, конкурентоздатний перекладач, знання, вміння, навички.

Постановка проблеми. Сьогодення висуває особливі вимоги до професійної підготовки майбутніх перекладачів інноваційного типу. Це пов'язано з процесами, що відбуваються на міжнародній арені, входженням України до європейської та світової спільноти, приєднанням вітчизняної системи вищої освіти до Болонської декларації, з орієнтацією на Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти, зростаючою участю України в гуманітарних та миротворчих місіях ООН, різноманітними програмами культурних та освітніх обмінів, розширенням ділових контактів. Володіння іноземною мовою сприймається як необхідна, але недостатня умова виконання перекладачем його професійних завдань на високому рівні. Перед сучасним ВНЗ стоїть завдання забезпечити майбутніх перекладачів професійними знаннями, вміннями та навичками, які б сприяли його успіху на ринку праці та перемозі у конкурентній боротьбі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аспекти навчання перекладу, вимоги, яким повинні відповідати перекладачі, необхідні особистісні якості представників означеної професії, особливості цієї специфічної посередницької діяльності людини та підготовки перекладачів були предметом наукового аналізу таких учених, як І. Алексєєва, Р. Зорівчак, В. Комісаров, І. Корунець, Л. Латишев, Г. Мірам, В. Провоторов, І. Халєєва, Ю. Хольц-Мянтари, А. Чужакін та ін.

Упродовж останніх років у вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці проведено дослідження, в яких наголошується на важливості формування та розвитку окремих аспектів у професійній підготовці майбутніх перекладачів: лінгвістичної підготовки (І. Абдулмянова), білінгвізму (Т. Пастрік), соціокультурної компетенції (І. Голуб, Н. Корнєва, А. Ротарь), професійних якостей (Т. Кокнова), перекладацької компетентності (С. Панов), професійної комунікативної компетентності (З. Підручній), розвитку емпатійних умінь (О. Сапіра), професійного спілкування, комунікації (Н. Соболев, Т. Рахімова), пізнавальної самостійності (Л. Тархова), застосування засобів ІКТ (А. Янковець) та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Класифікація знань, умінь та навичок майбутніх перекладачів значною мірою залежить від типу перекладачів (усні, письмові). Враховуючи те, що протягом професійної кар'єри перекладачі можуть виконувати як усні, так і письмові переклади, змінювати своє амплуа, а конкурентоздатність майбутніх перекладачів є інтегральним динамічним утворенням, що характеризується успішним функціонуванням перекладача в полікультурному просторі; досягненням бажаного соціального статусу в умовах постійного суперництва за рахунок якісного прояву своїх професійних знань, умінь та навичок, особистісних якостей та нестандартного вирішення професійних завдань, то нам вбачається доцільним виділити саме ті групи знань, умінь та навичок, що стануть в нагоді такому фахівцеві.

Мета статті – дослідити сучасні тенденції трактування знань, вмінь та навичок майбутніх перекладачів, узагальнити існуючі погляди та виділити знання, вміння та навички, що сприятимуть конкурентоздатності майбутніх перекладачів.

Виклад основного матеріалу. Кожна професія є системою, що історично розвивається та змінюється відповідно до культурно-історичних перетворень. Вона надає людині певного соціального статусу, потребує спеціальної підготовки.

Щодо професійної підготовки майбутніх перекладачів, то її розглядають як 1) навчальну діяльність, що спрямована на опанування професії перекладача, процес формування особистості спеціаліста. Саме набутті знання, вміння та навички в поєднанні з професійно-важливими якостями дозволяють здійснювати перекладацьку діяльність [9]; 2) процесом формування їхньої комунікативної компетентності, яка передбачає не тільки оволодіння мовою як засобом спілкування, навчання, самоосвіти та забезпечує вільне, нормативно-правильне й функціонально-адекватне володіння всіма видами мовленнєвої діяльності іноземною мовою на рівні, близькому рівню носія мови [8], а й дає можливість їм після закін-

чення вищого навчального закладу здійснювати всі передбачені для перекладача функціональні обов'язки [3].

В розробленій концепції підготовки фахівців із перекладу в Україні у XXI ст. підкреслюється важливість мовної компетенції майбутніх перекладачів, а основна мета професійної підготовки зводиться до того, щоб ознайомити студентів із мовною картиною світу, яка складається із концептуальних структур, організованих і відображених у кожній мові по-своєму. Р. Зорівчак наголошує на важливості для перекладача опанувати принаймні дві мови, що призведе до пізнання двох іноземних культур. Учений наводить перелік дисциплін (іноземна мова, курс перекладу, лінгвокраїнознавство, література, країн, мова яких вивчається та ін.), що мають сприяти досягненню високого рівня професійної лінгвістичної компетенції [2]. Відзначимо, що це повністю узгоджується з рекомендаціями Ради Європи, в яких чітко окреслюються завдання формування плюралінгвальної та плюракультурної компетенції студентів [10].

Професійна підготовка перекладачів із метою формування їх конкурентоздатності визначається нами як процес якісного накопичення професійних знань, формування вмінь та навичок, особистісних якостей, спрямованих на успішне функціонування перекладача в багатонаціональному просторі, нестандартне вирішення професійних завдань та досягнення бажаного соціального статусу в умовах постійного суперництва.

На важливість певних аспектів у підготовці майбутніх перекладачів вказують Л. Латишев та В. Провоторов, стверджуючи, що підготовка перекладачів повинна мати теоретико-практичний характер і зводиться до того, щоб дати таку базу, яка б дала змогу майбутнім фахівцям при необхідності вчитися далі та вдосконалювати їх професійні знання. В своїх дослідженнях науковці акцентують увагу на знаннях, уміннях і навичках перекладацького характеру, які поділяють на базові (необхідні для здійснення всіх видів перекладу (письмовий або усний) незалежно від жанру тексту, що перекладається), спеціальні (необхідні у всіх видах перекладу, незалежно від жанру тексту, що перекладається) та специфічні (необхідні в якомусь одному або в декількох споріднених видах перекладу) [5].

На нашу думку, знання, вміння та навички лише перекладацького характеру не забезпечать конкурентоздатність майбутніх спеціалістів із перекладу. Не можна конкурувати з колегами, маючи лише знання, вміння та навички з основ перекладацької діяльності. Тому, ми переконані, що наведену вище класифікацію знань не можна обрати як таку, що гарантуватиме успішність у виконанні професійних обов'язків.

Беручи до уваги той факт, що мова є предметом фахового вивчення у майбутніх перекладачів, О. Павлик за доцільне у професійній підготовці майбутніх перекладачів вважає формування мовленнєвих навичок (говоріння, читання, аудіювання, письмо), які формуються у студентів усіх спеціальностей під час навчання іноземної мови, а також ті уміння та навички, які зумовлені специфікою професійної діяльності перекладача. До таких віднесено: 1) досконале во-

лодіння рідною та іноземною мовами; 2) доречне застосування перекладацьких трансформацій, уникнення буквализмів; 3) збереження логічної послідовності та вірне відтворення композиційної структури оригіналу; 4) збереження стилю мовлення, авторського задуму перекладеного тексту й одночасне врахування мовних та мовленнєвих норм мови перекладу; 5) співвідношення змісту перекладу із реальною дійсністю; 6) здатність визначати ступінь повноти передачі змісту залежно від виду перекладу та поставленої мети; 7) володіння культурною спільнотування та знання міжкультурних відмінностей, ділового етикету; 8) підтримка комунікативної спрямованості перекладу та швидка реакція на зміни ситуації; 9) під час усного перекладу підтримка високого темпу мовлення як обов'язкової умови збереження комунікативної спрямованості [6].

Досліджуючи зміст підготовки перекладачів у сфері професійної комунікації, О.Ю. Аліпівчєв дещо розширює перелік знань та умінь, а саме: знання професійно-значущих реалій, процесів, технологій, термінів і типових випадків їх вживання; уміння використовувати професійні та іншомовні засоби й ресурси у процесі розв'язання професійно-комунікативних (професійних) завдань; володіння стратегіями міжмовної, міжкультурної та міжособистісної комунікації, організація своєї професійної діяльності та саморозвитку [1].

Можна погодитися з деякими твердженнями І. Корунця про те, що успішне виконання перекладачем професійних завдань залежить від: досконалого володіння всіма аспектами мови-джерела та мови-перекладу; багатого словникового запасу з обох мов; використання різних типів словників та довідників у процесі перекладу; вміння користуватися сучасними технічними засобами; володіння фоновими знаннями (реаліями) обох мов; обізнаності з соціально-політичною ситуацією в країні мови-джерела та мови-перекладу; володіння всіма стилями мовлення; розуміння найтонших відтінків виражальних засобів обох мов; знання і розуміння специфіки гумору, міміки, темпераменту представників різних соціумів; знання психології, звичаїв, традицій, етикету носіїв мови-джерела та мови-перекладу [4].

Хоча дослідник і не групує зазначені вище знання, вміння та навички, однак зрозуміло, що здебільшого йдеться про лінгвістичні та соціокультурні знання.

Найбільш змістовною вважаємо класифікацію знань залежно від констант перекладацького процесу, яка представлена в дослідженні Т. Пастрик. Так, дослідник виділяє концептуальні, соціокультурні (мовні універсалиї та національно-культурні категорії, знання про особливості національного характеру та етнічну свідомість носіїв тієї мови, на яку робиться переклад), лінгвістичні (репрезентують вербальну частину концептуальної системи, що виражає оформлення досвіду в мовні форми), текстові (знання перекладача про можливу класифікацію текстів на основі їх інформаційного складу, що в свою чергу сприяє виділенню правильного змістового навантаження тексту, його цільового призначення, та дає змогу знайти відповідні мовні засоби для його адекватної передачі) та комунікативні

(уявлення про соціально-психологічні характеристики процесу комунікації, які визначаються особливостями цільової аудиторії, тобто кінцевого адресата (або їх групи) тексту перекладу) знання. Вчений робить висновок, що концептуальні знання перекладача становлять сукупність соціокультурних, лінгвістичних, текстових та комунікативних знань [7].

В рамках загальноєвропейського простору перекладач виступає посередником між своєю та іноземною культурами, тому одним з його завдань є донесення до адресату точної та детальної інформації, враховуючи всі міжкультурні нюанси. Саме тому перекладачі повинні мати знання з міжкультурної комунікації. У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти чітко визначаються міжкультурні вміння та навички, серед яких варто зазначити здатність привести до спільного знаменника рідну та іноземну культуру, культурну чутливість і можливість встановлювати контакт з представниками інших культур, вміння долати міжкультурні непорозуміння, конфліктні ситуації, стереотипи у стосунках. Тому, здійснюючи міжмовну, міжкультурну, міжособистісну професійну комунікацію перекладач повинен: забезпечити адекватне розуміння учасниками міжкультурного спілкування інформації, що передається; досягти певного комунікативного ефекту, створюючи у тих, хто спілкується, бажане емоційне ставлення до інформації, викликаючи відповідні асоціації; спонукати учасників міжкультурної комунікації до конкретних дій, викликаючи у них певну практичну реакцію; використовувати переклад з метою досягнення «екстра перекладацького» результату, вирішення ідеологічних, політичних або побутових завдань, що не мають нічого спільного з адекватним відтворенням оригіналу.

Висновки та пропозиції. Сучасне суспільство потребує перекладачів, які б добре орієнтувалися в предметі (перекладі), вміли ставити і вирішувати професійні завдання; адаптуватися в динамічному професійному середовищі; долати лінгвістичні, соціокультурні та психологічні бар'єри, володіли високою культурою міжособистісного і міжетнічного спілкування, мали б систему загальнолюдських цінностей, знань, умінь, навичок, необхідних для результативного виконання професійних обов'язків. Конкурентоздатність майбутніх перекладачів не має залежати від їх спеціалізації, оскільки протягом виконання своїх професійних обов'язків вони здійснюють як письмовий, так й усний переклад, а значить, ця характеристика фахівця повинна сприяти якісному виконанню професійного завдання незалежно від амплуа спеціаліста. Отже, до знань, умінь та навичок майбутніх спеціалістів із перекладу, слід віднести: комунікативні (про мету, сутність, структуру та засоби спілкування), які

надаватимуть ключове уявлення про технологію спілкування, встановлення контактів із представниками інших націй та культур, соціально припустимий рівень міжособистісного спілкування, допоможуть уникнути комунікативних конфліктів; лінгвістичні (рідної та іноземних мов); соціокультурні (знання традицій, культури, історії, особливостей менталітету, характеру, побуту, звичаїв представників інших етносів), перекладацькі знання (застосування перекладацьких трансформацій, уникання буквалізмів; збереження логічної послідовності, композиційної структури оригіналу; авторського задуму в перекладі, врахування мовних та мовленнєвих норм мови перекладу; співвідносності змісту перекладу із реальною дійсністю; визначення ступеня повноти передачі змісту залежно від виду перекладу та поставленої мети). Крім того, успішному виконанню перекладачами своїх функціональних обов'язків, безсумнівно сприятимуть навички володіння сучасними інформаційними технологіями (СІТ), оскільки: 1) вони стимулюють інтелектуальну діяльність; 2) дозволяють: розвивати навички усного мовлення під час аудиторних занять та самостійної роботи; поповнювати активний словниковий запас; формувати навички двостороннього перекладу; організувати перевірку орфографії; забезпечити аналітичну обробку повідомлень та синтез документів; здійснювати перевірку знань (тестування). Знання про основні принципи і технології сучасних систем автоматичного перекладу (Machine Translation, MT) і перекладу за допомогою комп'ютера (CAT); їх місце у вирішенні перекладацьких завдань; вміння комбінувати і конвертувати основні формати файлів; застосовувати системи автоматичного перекладу (наприклад, Promt) і пам'яті перекладів (Trados, OMEGAT, DejaVu, WordFast); використовувати електронні словники (Lingvo, Multilex), оформляти текст за допомогою комп'ютера дають студентам необхідні й актуальні професійні знання, вміння та навички. Набуття навичок синтезу документів передбачається сумісним використанням інформаційно-пошукових, а також текстових редакторів і процесорів, електронних таблиць й інших засобів Microsoft Office. Використовуючи інструменти своєї професії, організовуючи роботу з ними і обираючи серед них відповідні завданням роботи, перекладач забезпечує собі перевагу в конкурентній боротьбі, оскільки навички володіння сучасними інформаційними технологіями дають змогу заощадити час при виконанні перекладу, елімінують одноманітність термінології і збільшують продуктивність праці.

Проведений аналіз не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Вважаємо, що перспективними напрямками подальших досліджень є подальше визначення складових професійної підготовки конкурентоздатних фахівців з перекладу.

Список літератури:

1. Алипичев А.Ю. Проектирование содержания подготовки переводчиков в сфере профессиональной коммуникации : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / А.Ю. Алипичев. – Москва, 2007. – 24 с.
2. Зорівчак Р. Концепція підготовки перекладачів в Україні у XXI ст. / Р. Зорівчак // Освіта і управління. – 2002. – № 2. – С. 175–182.
3. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение : учебное пособие / В.Н. Комиссаров. – М.: ЭТС., 2001. – 424 с.

4. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства : [підручник] / І.В. Корунець. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 512 с.
5. Латышев Л.К. Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом вузе: Учебно-методическое пособие / Л.К. Латышев, В.И. Провоторов. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 2-е изд., стереот. – 136 с.
6. Павлик О.Ю. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх перекладачів до використання офіційно-ділового мовлення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.Ю. Павлик. – Хмельницький, 2004. – 19 с.
7. Пастрик Т.В. Психологічні особливості формування продуктивного білінгвізму у майбутніх перекладачів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Т.В. Пастрик. – Івано-Франківськ, 2007. – 19 с.
8. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / [Колектив авторів: С.Ю. Ніколаєва, М.І. Соловей, Ю.В. Головач та ін.]. – К.: – Держ. лінгв. ун-т, 2001. – 245 с.
9. Тархова Л.А. Формування пізнавальної самостійності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л.А. Тархова. – Одеса, 2006. – 29 с.
10. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Council of Cultural Cooperation Education Committee. Modern Languages Division, Strasbourg. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 260 p.

Абабилова Н.Н.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухомлинского

ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И НАВЫКИ КАК ВАЖНЫЕ СОСТАВЛЯЮЩИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ КОНКУРЕНТОСПОСОБНЫХ ПЕРЕВОДЧИКОВ

Аннотация

В статье анализируются понятия «профессиональная подготовка переводчиков», ее составляющие. Интерпретировано понятие «профессиональная подготовка конкурентоспособных переводчиков». Исследованы и обобщены взгляды отечественных и зарубежных ученых по классификации знаний, умений и навыков будущих переводчиков. Предложена классификация знаний, умений и навыков, способствующих конкурентоспособности будущих переводчиков. Обоснованно ее целесообразность.

Ключевые слова: профессиональная подготовка переводчиков, конкурентоспособный переводчик, знания, умения, навыки.

Ababilova N.M.

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University

KNOWLEDGE AND SKILLS AS IMPORTANT COMPONENTS OF FUTURE COMPETITIVE TRANSLATORS' PROFESSIONAL TRAINING

Summary

The article analyzes the concepts of "translators' professional training", its components. The notion of "competitive translators' professional training" is interpreted. The views of national and foreign scientists on the classification of future translators' knowledge and skills have been studied and summarized. A classification of knowledge and skills contributing to the competitiveness of future translators is proposed. Its applicability is justified.

Keywords: translators' professional training, competitive translators, knowledge, skills.